

FARG'ONA VODIYSI DO'PPIDO'ZLIK LEKSIKASINING QIYOSIY -AREAL TADQIQI

Mamatova Dilafro'z Zafarovna

**Ahborot resurs markazi 1-toyfali
kutubhonachi**

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda madaniy jihatdan rang-barang Farg'ona vodiysi hududida so'zlashuvchi til bo'lmish do'ppi tili leksikasining qiyosiy-real tahlili keltirilgan. O'rta Osiyoning chorrahasida joylashgan Farg'ona vodiysi tarixiy migratsiya, savdo yo'llari va madaniy almashinuvlar ta'sirida bo'lgan til xilma-xilligi bilan mashhur. Mintaqada kam o'rganiladigan do'ppido tili hududning lingvistik dinamikasi haqida qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi. Bu tadqiqotda do'ppilarning lug'aviy xususiyatlari o'rganilib, ularning mintaqadagi boshqa tillar bilan aloqalari o'rganilib, Farg'ona vodiysidagi til o'zaro ta'siri va tarixiy taraqqiyot yoritilgan.

Kirish:

Tyan-Shan va Pomir-Oloy tog' tizmalari oralig'ida joylashgan Farg'ona vodiysi azaldan madaniyatlar va tillarning uyg'unlashgan joyi bo'lib kelgan. Mintaqadagi alohida jamoa so'zlashadigan do'ppido tili lingvistik tahlil uchun qiziqarli misoldir. Ushbu tadqiqot do'ppilarning leksikasini o'rganish, uning o'ziga xos xususiyatlarini yoritib berish va qo'shni tillar bilan aloqalarini o'rganishdan iborat.

Metodologiya.

Tadqiqotda qiyosiy-real yondashuv qo'llaniladi, do'ppilarning leksikasini dala ishlari, ona tilida so'zlashuvchilar bilan suhbatlar va arxiv tadqiqotlari orqali tahlil qiladi. Do'ppilarning lug'aviy bo'laklari Farg'ona vodiysida so'zlashuvchi X, Y, Z kabi turkum tillardagi so'zlar bilan solishtirilib, o'zaro o'zaro bog'lanish, o'zlashma so'z va semantik siljishlar aniqlanadi.

Natijalar.

Dastlabki topilmalar turli til manbalari ta'sirini aks ettiruvchi do'ppilarning boy leksik zaxirasini ochib beradi. Mintaqadagi do'ppilar va boshqa tillar o'rtasidagi lug'atdagi umumiylik tarixiy aloqa va til tarqalishini ko'rsatadi. Do'ppilarda fors, turkiy va rus tillaridan o'zlashtirilgan so'zlar keng tarqalgan bo'lib, bu tillarda so'zlashuvchilar bilan ko'p asrlik aloqalarni ko'rsatadi.

Farg'ona vodiysidagi do'ppido'z leksikasi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotning dastlabki xulosalari turli til manbalari ta'sirini o'zida aks ettiruvchi maftunkor va boy leksik zaxirani ochib beradi. Do'ppilar va mintaqada so'zlashuvchi boshqa tillar o'rtasidagi so'z boyligida umumiyliklarning mavjudligi keng tarixiy aloqa va til tarqalishi tarixidan dalolat beradi.

Do'ppi lug'atining diqqatga sazovor jihatlaridan biri fors, turkiy va rus tillaridan olingan so'zlarning keng tarqalganligidir. Bu o'zlashma so'zlar do'ppido'stlar va ushbu tillarda so'zlashuvchilar o'rtasidagi ko'p asrlik o'zaro aloqalarni ko'rsatib, Farg'ona vodiysi lingvistik landshaftini shakllantirgan murakkab madaniy almashuvlar va lingvistik o'zlashuvlar tarmog'ini ta'kidlaydi.

Fors tilidan olingan so'zlarning kiritilishi mintaqadagi do'ppido'zliklar va forszabon jamoalar o'rtasidagi tarixiy savdo va madaniy aloqalarga ishora qiladi. Xuddi shunday, do'ppido'zlik lug'atida turkiy so'zlarning mavjudligi turkiy tilli aholi bilan o'zaro munosabatlardan dalolat berib, mintaqaning turkiy ko'chish va ta'sir tarixini aks ettiradi. Rus tilidan olingan so'zlar mustamlakachilik va siyosiy tarixning do'ppilarning til taraqqiyotiga ta'sirini yana bir bor ta'kidlaydi.

Umuman olganda, "Do'ppido" lug'atida fors, turk va rus tillaridan o'zlashma so'zlarning mavjudligi Farg'ona vodiysining til xilma-xilligini shakllantirgan tarixiy o'zaro ta'sirlar va madaniy almashuvlar haqida qimmatli ma'lumotlar beradi. Til tarqalishining o'ziga xos yo'llari va ushbu so'zlarning sotsiolingvistik ta'sirini o'rganish bo'yicha keyingi tadqiqotlar mintaqadagi murakkab lingvistik dinamikani tushunishimizni chuqurlashtiradi.

Muhokama.

"Do'ppido" leksikasining qiyosiy tahlili Farg'ona vodiysidagi til tarixi va kontakt vaziyatlari haqida qimmatli ma'lumotlar beradi. Qarz so'zlari va umumiy o'xshash so'zlarning mavjudligi madaniy almashuv va tildan qarz olishning murakkab tarmog'iga ishora qiladi. Ushbu lingvistik o'zaro ta'sirlarning sotsiolingvistik oqibatlarini o'rganish va mintaqada leksik tarqalish mexanizmlarini tushunish uchun qo'shimcha tadqiqotlar talab etiladi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ushbu tadqiqot Farg'ona vodiysining til xilma-xilligiga do'ppido'zlik leksikasiga e'tibor qaratish orqali kengayib borayotgan tadqiqotlarga hissa qo'shadi. Do'ppilarning lug'aviy xususiyatlarini mintaqadagi boshqa tillar bilan solishtirganda o'rganib, Farg'ona vodiysining til xilma-xilligini shakllantirgan lingvistik manzara va tarixiy jarayonlar haqida chuqurroq ma'lumotga ega bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. S.Bulatov. O'zbek xalq amaliy bezak san'ati. Toshkent-1991 yil.
2. M. Pritsa «Toshkent ganchkorligi»
3. M.X.Mirzaahmedov Yog'och o'ymakorligi. –T.: O'qituvchi, 1995. 62 bet.
4. M.K.Mirzahmedov Boshlang'ich naqsh ishlash metodikasi. –T.: O'qituvchi, 1976. 56 bet.
5. R.Xasanov. Amaliy bezak san'ati metodikasi. Toshkent 2003 yil.Q.Q .Qosimov Naqqoshlik. –T.: O'qituvchi, 1990. 97 bet.